

***SYSTEM WSPARCIA PROCESU
USAMODZIELNIANIA
WYCHOWANKÓW
INSTYTUCJONALNEJ I
RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ***

Prof. dr hab. Anna Kanios

Dr Anna Lada

Metodologia badań własnych

- **Przedmiotem badań** był system wsparcia procesu usamodzielniania wychowanków instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w woj. lubelskim
- **Celem głównym** badań była diagnoza i ocena systemu wsparcia procesu usamodzielniania wychowanków instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej.

Cele szczegółowe zaś sformułowano następująco:

- przedstawienie systemu wsparcia procesu usamodzielniania wychowanków instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej
- diagnoza ról i zadań opiekuna usamodzielnienia w procesie usamodzielniania
- diagnoza relacji między opiekunem usamodzielnienia a wychowankiem w procesie usamodzielnienia
- diagnoza problemów i trudności w procesie usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej
- opracowanie wniosków i rekomendacji w zakresie kierunków wsparcia dla usamodzielnianych wychowanków instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej

Metodologia badań własnych

- Badania realizowane były zarówno w strategii badań ilościowych, jak i jakościowych. Czas badań to lipiec- listopad 2023.
- **W pierwszej fazie badań** realizowano badania ilościowe. Badaniami ilościowymi objęto kadre powiatowych centrów pomocy rodzinie (w tym: dyrektorów placówek, koordynatorów pieczy zastępczej). Badaniami objęto wszystkie PCPR funkcjonujące na terenie woj. lubelskiego
- Metodą badań był sondaż diagnostyczny, zaś narzędziem badawczym *kwestionariusz ankiety na temat procesu usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej dla kadry zarządzającej instytucjami pomocy społecznej (aut. Anny Kanios).*

Metodologia badań własnych

W II fazie badań realizowano badania jakościowe. Badaniami jakościowymi objęto następujące grupy osób:

- koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej/dyrektorów PCPR- 10 osób,
- rodziców zastępczych, przedstawicieli rodzinnych domów dziecka i placówek opiekuńczo-wychowawczych – 10 osób,
- opiekunów usamodzielnienia wychowanków rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej – 10 osób,
- wychowanków w procesie usamodzielnienia – 30 osób,
- wychowanków, którzy opuścili pieczę zastępczą- 10 osób

Metodologia badań własnych

- Metodą badań w II fazie był **wywiad pogłębiony**. Przeprowadzono **70 wywiadów indywidualnych**. **Badania prowadzono osobiście**.
- **Narzędziami badawczymi** w tej fazie badań były :
- *1. Kwestionariusz wywiadu z dyrektorami PCPR/MOPR/koordynatorami pieczy zastępczej na temat usamodzielnienia (aut. Anny Kanios). Narzędzie liczy 29 pytań otwartych.*
- *2. Kwestionariusz wywiadu z opiekunem usamodzielnienia (aut. Anny Kanios). Narzędzie liczy 29 pytań otwartych.*
- *3. Kwestionariusz wywiadu z wychowankiem w procesie usamodzielniania (aut. Anna Kanios) Narzędzie liczy 35 pytań otwartych*
- *4. Kwestionariusz wywiadu z wychowankiem, który opuścił pieczę zastępczą (autorstwa Anny Lady, Anny Kanios). Narzędzie liczy 41 pytań otwartych*
- Łącznie przeprowadzono **75 godzin nagrań**

Wykaz instytucji objętych badaniami jakościowymi

Nr	Placówka
1.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białej Podlaskiej
2.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Biłgoraju
3.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Janowie Lubelskim
4.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krasnymstawie
5.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kraśniku
6.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Puławach
7.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rykach
8.	Centrum Interwencji Kryzysowej w Świdniku
9.	Organizator Pieczy Zastępczej i Wspierania Rodziny w Zamościu
10.	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie
11.	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza Nr 1 i Nr 2 w Kraśniku
12.	Dom Młodzieży SOS Lublin

Wyniki badań własnych

	Analizowana zmienna	N	%
Typ JST	powiat ziemski	20	83,33
	miasto na prawach powiatu	4	16,67
Reprezentowana instytucja	PCPR	20	83,33
	MOPS, MCPR	2	8,34
	MOPR	2	8,34
Staż pracy ogółem*	średnia \pm odch. standardowe	19,4 \pm 7,9	
	mediana [min-maks]	20 [6-40]	
Staż pracy w pomocy społecznej*	średnia \pm odch. standardowe	15,5 \pm 10,2	
	mediana [min-maks]	16 [0-40]	
Staż pracy w pieczy zastępczej*	średnia \pm odch. standardowe	12,8 \pm 7,5	
	mediana [min-maks]	11 [1-24]	
Poziom wykształcenia	średnie	1	4,55
	wyższe licencjat	1	4,55
	wyższe magisterskie	21	87,50
	policealne	1	4,55
Płeć	kobieta	20	83,33
	mężczyzna	4	16,67
Wiek	do 30 lat	0	0,00
	31 do 35 lat	4	16,66
	36 do 41 lat	4	16,66
	42 do 50 lat	12	50,00
	51 do 55 lat	3	12,50
	56 lat i więcej	1	4,16

Badani pracownicy PCPR

Stanowisko pracy	N
Pracownik socjalny lub specjalista pracy socjalnej	11
Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	3
Główny specjalista ds. usamodzielnień	2
Kierownik Zespołu ds. Pieczy Zastępczej i Pomocy Społecznej	1
Pracownik Sekcji ds. pomocy osobom usamodzielnianym	1
Inspektor	
Starszy specjalista pracy z rodziną	1
Inspektor ds. świadczeń	1
Kierownik Sekcji	1
Pedagog	1
	22*

*2 osoby nie wskazały zajmowanego stanowiska

Opinia na temat liczby rodzin zastępczych w powiecie w przeciągu ostatnich 5 lat

	N	%
Liczba rodzin zastępczych maleje	12	50,00
Liczba rodzin zastępczych rośnie	8	33,33
Liczba rodzin zastępczych się nie zmienia	4	16,16
Ogółem	24	100,00

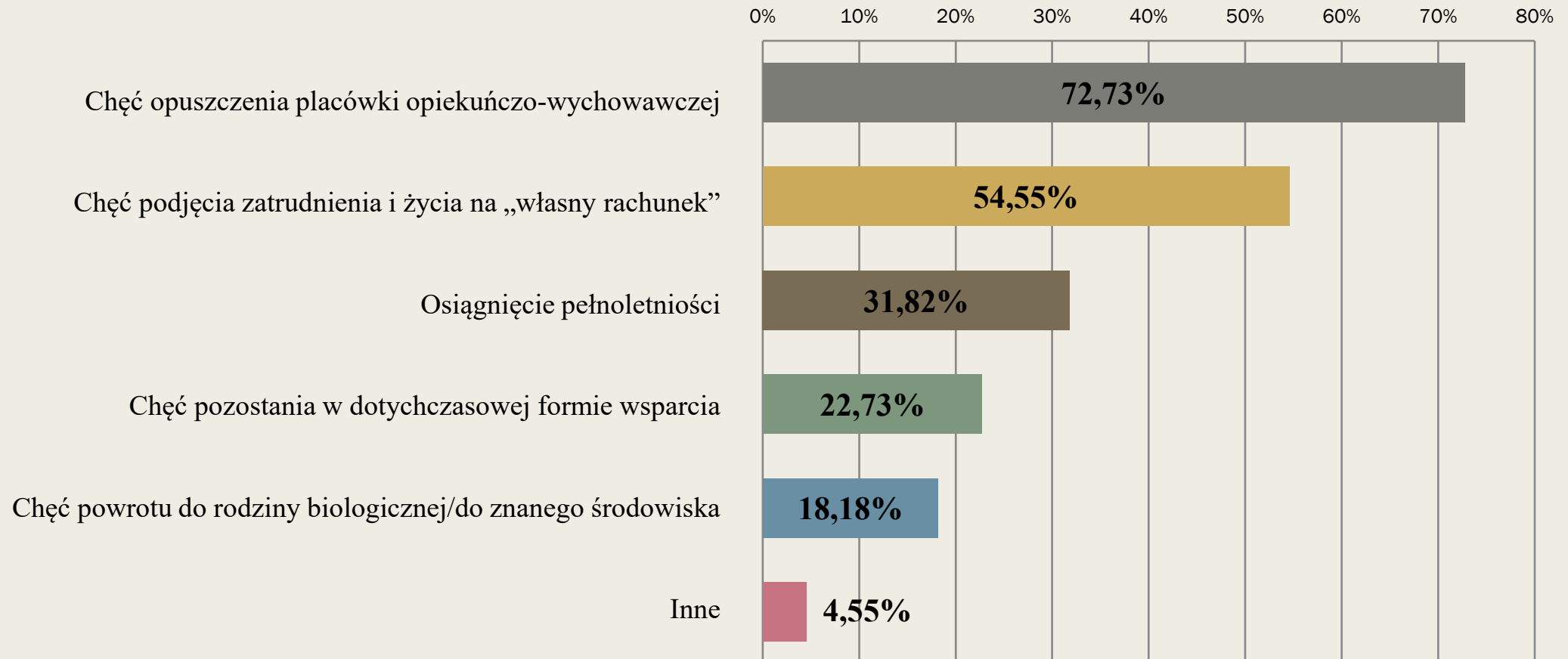
Wybrane wypowiedzi uzasadniające malejącą liczbę rodzin zastępczych

- *Brak kandydatów na rodziny zastępcze. Odpowiedzialność za dzieci. Problemy z dziećmi, które z rodzin zastępczych umieszczane są w placówkach opiekuńczo-wychowawczych*
- *Brak kandydatów oraz prawdopodobnie z powodu dużych wymagań wobec nich, niejasnego systemu kontroli i niskich nakładów finansowych oraz niekorzystnego systemu zatrudniania (umowy-zlecenia)*
- *Z powodu braku kandydatów. Podjęcie się funkcji rodziny zastępczej jest bardzo trudnym zadaniem*

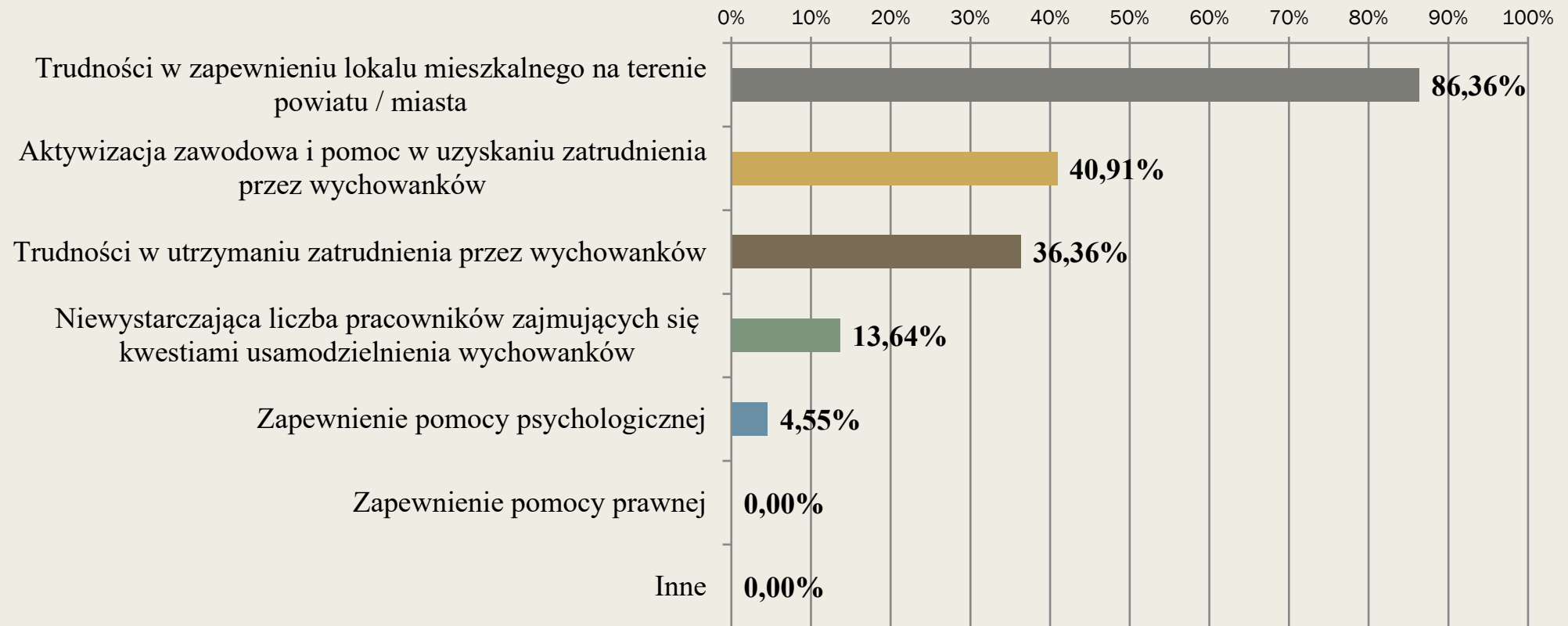
Wybrane wypowiedzi uzasadniające malejącą liczbę rodzin zastępczych

- *Trudniej się żyje rodzinom*
- *Z ubóstwa społeczeństwa, pandemii która zablokowała dojście pracowników do środowisk wymagających wsparcia, niewydolności opiekuńczo-wychowawczych rodzin.*
- *Brak zainteresowania miasta rodzicielstwem zastępczym*

Powody podjęcia przez wychowanka decyzji o usamodzielnieniu

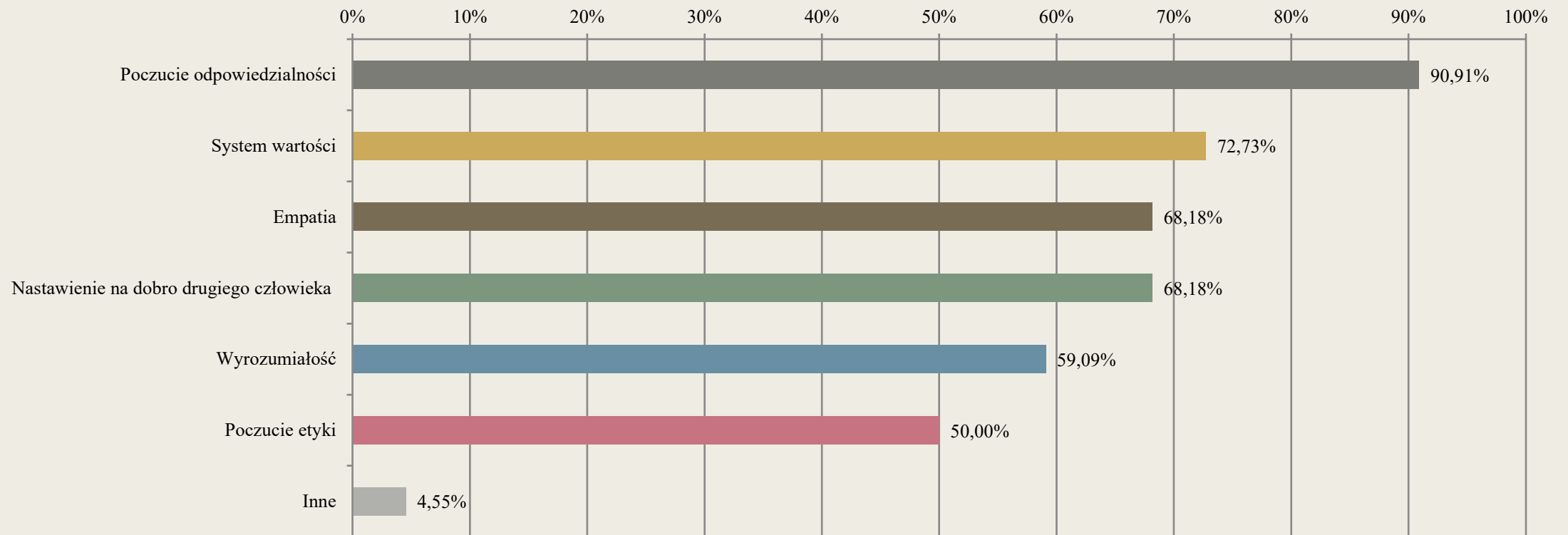
Trudności/ograniczenia jakie dostrzegają dyrektorzy PCPR jako kluczowe podmioty organizujące pieczę zastępczą na terenie powiatu

Opinia na temat tego czy rodzice zastępczy/wychowawcy placówek opiekuńczo-wychowawczych/pracownicy instytucji pomocy społecznej mają spełnione warunki organizacyjne do usamodzielnienia wychowanków

Odpowiedzi	Rodzice zastępczy		Wychowawcy placówek opiekuńczo-wychowawczych		Pracownicy instytucji pomocowych	
	N	%	N	%	N	%
Tak, uważam, że są ku temu możliwości	19	79,16	14	58,34	9	37,51
Nie, uważam, że te możliwości są ograniczone	2	9,09	5	20,83	10	41,66
Trudno powiedzieć	3	12,51	5	20,83	5	20,83

Cechy osobowości opiekuna usamodzielnienia

Opinia na temat tego czy w ustawie powinny być zapisy określające, kto nie powinien być opiekunem usamodzielnienia

Odpowiedzi	N	%
Tak, uważam, że powinny być takie zapisy	13	54,16
Nie, uważam, że jest to zbędne	9	37,51
Nie mam zdania	2	9,09
Ogółem	24	100,00

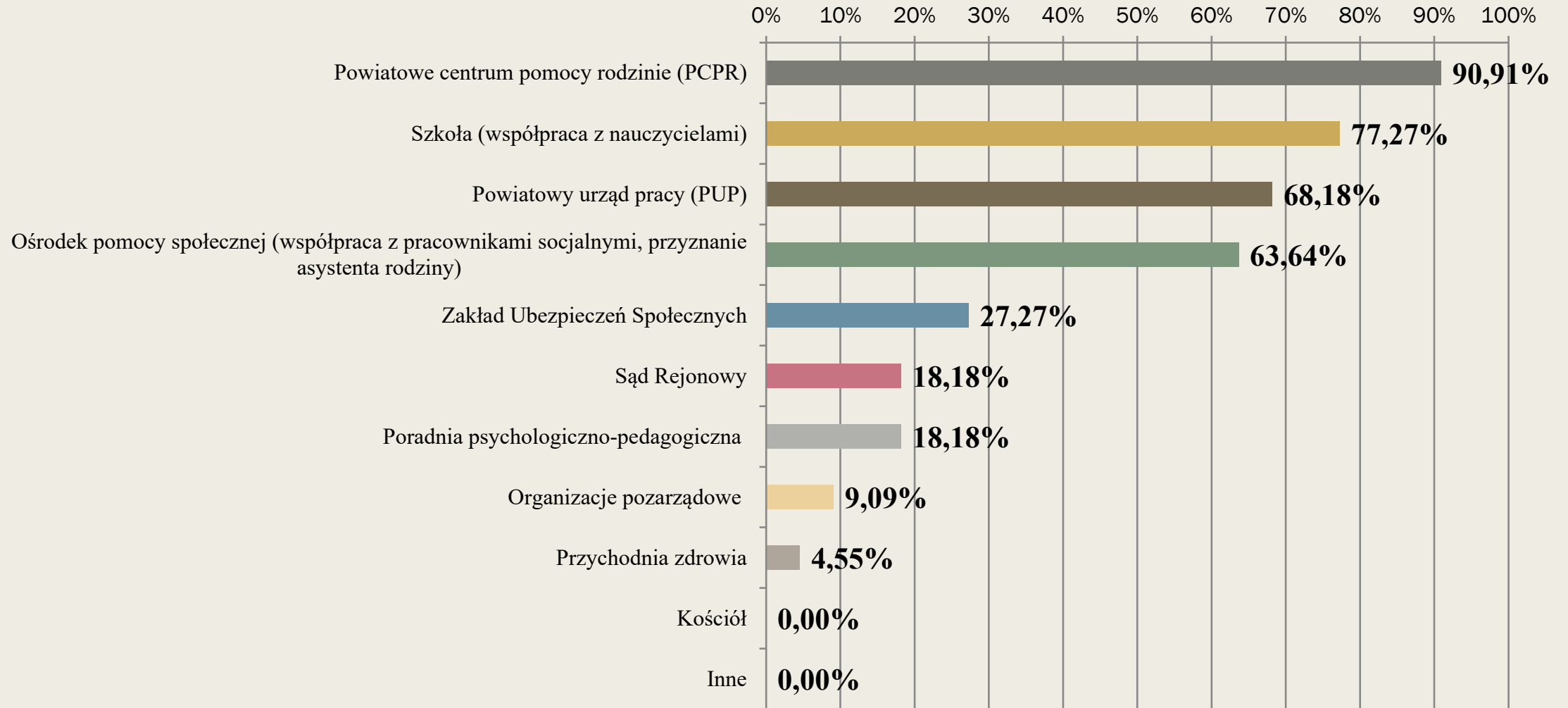
Kto najczęściej zostaje opiekunem usamodzielnienia dla wychowanka rodziny pieczy zastępczej

Odpowiedzi	N	%
Rodzic zastępczy w rodzinie zastępczej spokrewnionej	18	81,81
Rodzic zastępczy w rodzinie zastępczej niezawodowej	2	8,33
Rodzic zastępczy w rodzinie zastępczej zawodowej	1	4,17
Osoba prowadząca rodzinny dom dziecka	2	8,33
Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej	0	0,00
Pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie	1	4,17
Inne	0	0,00
Ogółem	24	100,00

Kto najczęściej zostaje opiekunem usamodzielnienia dla wychowanka instytucjonalnej pieczy zastępczej

Odpowiedzi	N	%
Wychowawca w placówce opiekuńczo-wychowawczej	22	91,67
Psycholog w placówce opiekuńczo-wychowawczej	0	0,00
Pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie	2	8,33
Inne	0	0,00
Ogółem	24	100,00

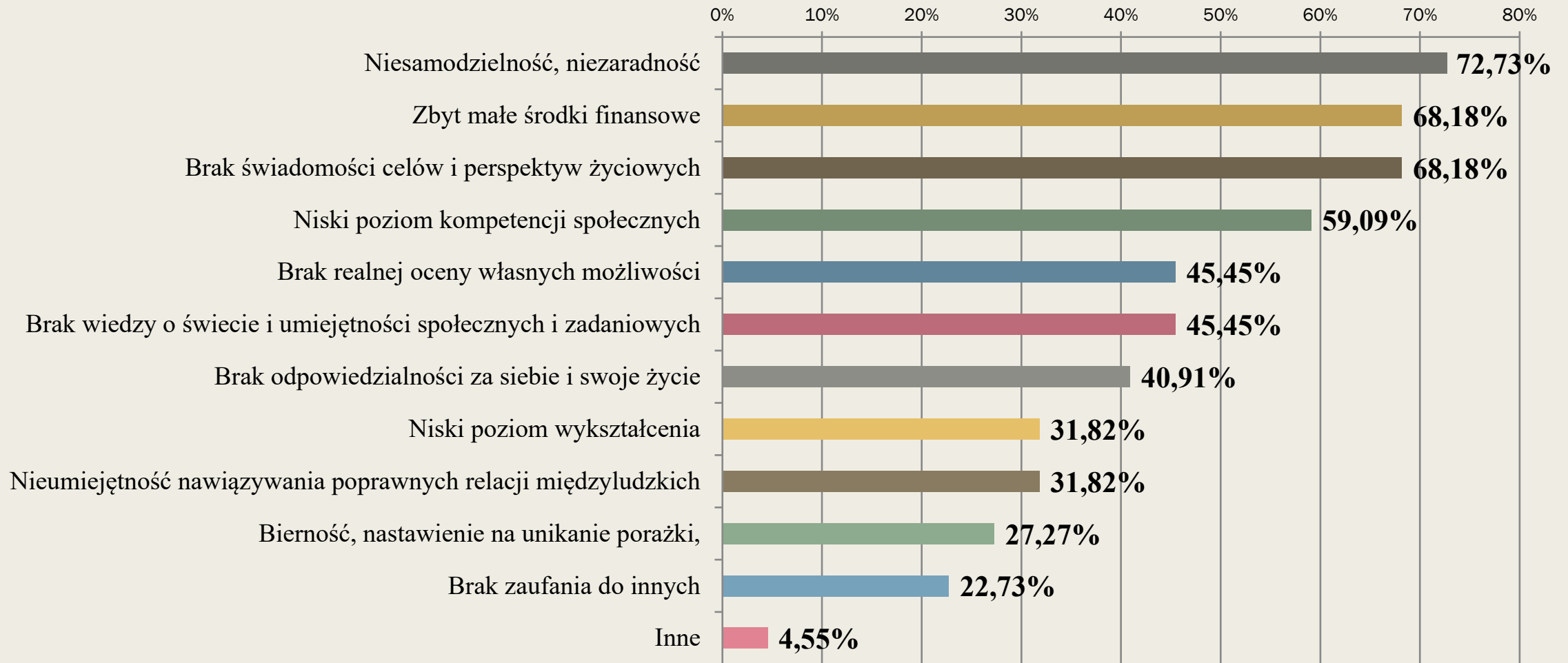
Instytucje, z jakimi współpracuje opiekun w procesie usamodzielnienia dziecka

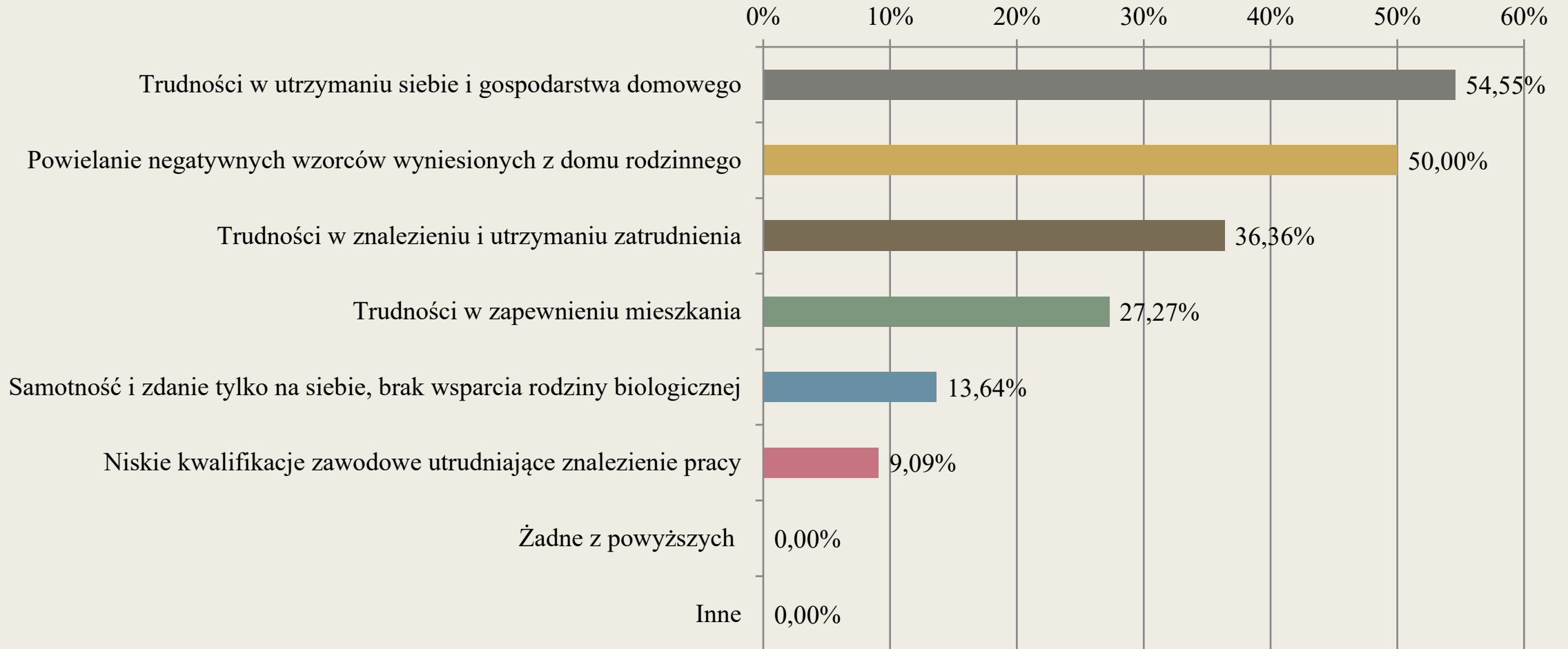
Największe trudności w procesie usamodzielnienia dziecka z punktu widzenia opiekuna

Odpowiedzi	N	%
Określenie przez wychowanka miejsca, w którym będzie chciał się osiedlić po opuszczeniu pieczy zastępczej	11	45,83
Wybór drogi edukacyjnej przez wychowanka	7	29,16
Wybór osób i instytucji, które będzie chciał wychowanek włączyć do swojego programu usamodzielnienia	4	16,66
Inne (opuszczenie instytucji np. MOW, MOS, zakład poprawczy)	2	8,33

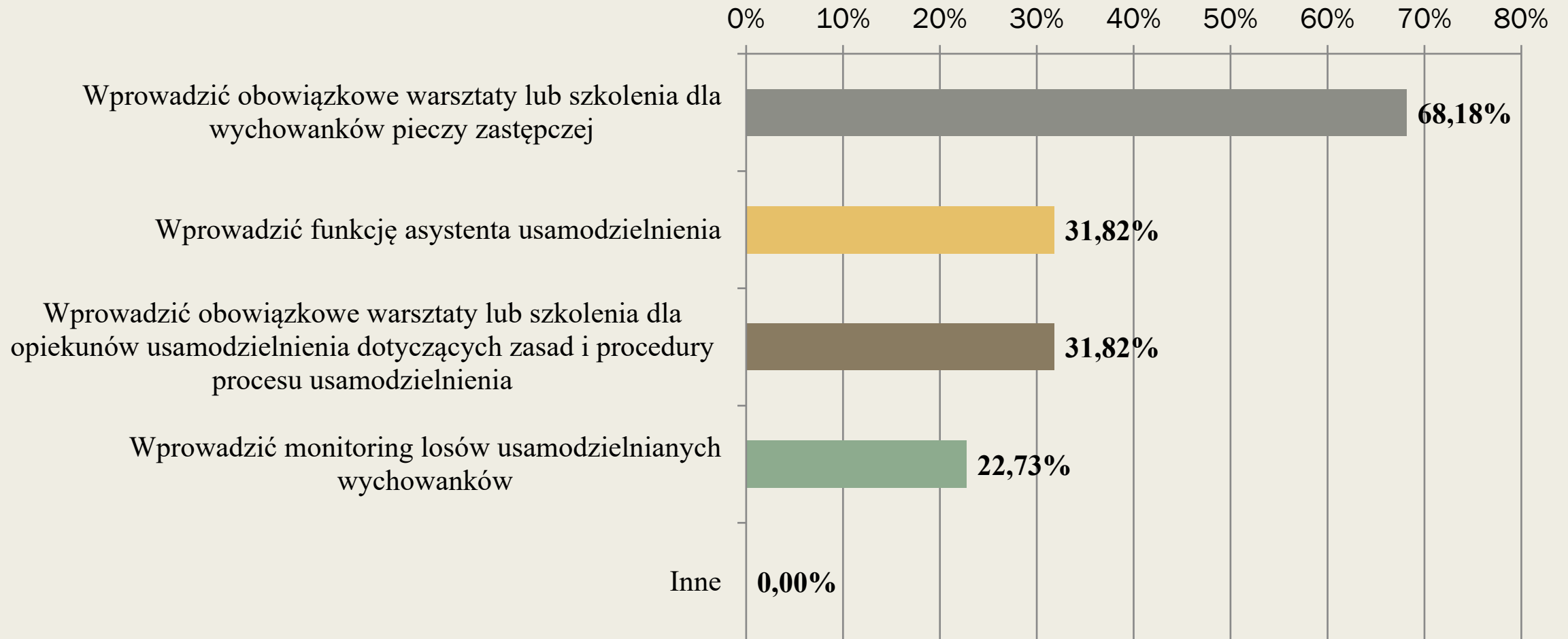
Największe trudności w procesie usamodzielnienia dziecka z punktu widzenia wychowanka w procesie usamodzielnienia

Największe trudności wychowanków w dorosłym życiu (po procesie usamodzielnienia)

Wskazania, co należałoby zmienić w organizacji procesu usamodzielniania, aby był on bardziej efektywny

**PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW
PIECZY ZASTĘPCZEJ
- WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH**

**1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy
koordynatorów pieczy zastępczej**

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej

- Badaniami poprzez wywiady indywidualne objęto 10 koordynatorów pieczy zastępczej

Potwierdzają oni, że:

- **Liczba rodzin zastępczych w powiatach maleje**

Przyczyny tego stanu rzeczy:

- *większość wychowanków pozostaje w rodzinnej pieczy zastępczej do ukończenia 25 roku życia i dopiero wtedy usamodzielniają się; Może to być spowodowane tym, że lepiej finansowo opłaca się zostać w rodzinie zastępczej*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej **deinstytucjonalizacja**

- Nowelizacja ustawy z dnia 7 października 2022 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw, wprowadza zakaz tworzenia nowych placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej (domów dziecka) w związku z procesem deinstytucjonalizacji. Tworzenie tych placówek będzie możliwe jedynie w sytuacjach wyjątkowych, za zgodą wojewody i po zasięgnięciu opinii Rzecznika Praw Dziecka. W tym kontekście zapytano badaną kadre kierowniczą co sądzą o tym zapisie prawnym w kontekście liczby rodzin zastępczych.
- **Większość badanych koordynatorów uważa, że placówki są niezbędne**
- *Placówki są niezbędne. Jest niewystarczająca liczba rodzin zastępczych, są trudności z umieszczeniem dzieci, codziennie spływają z całej Polski o możliwość umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie naszego powiatu. W placówkach zostają umieszczane dzieci nastoletnie, często zdemoralizowane, z wieloma problemami. Takie dzieci o wiele lepiej funkcjonują w placówkach niż w rodzinach zastępczych.*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej

trudności w usamodzielnieniu

■ Trudności związane z efektywnością procesu usamodzielnienia wychowanków:

1. Problem w zapewnieniu odpowiedniego lokalu mieszkalnego usamodzielnianym wychowankom – wszystkie powiaty zgłosiły trudności w niewystarczającej liczbie mieszkań. Zazwyczaj powiat dysponuje 2 mieszkaniami chronionymi z liczbą miejsc 6-8

Problem jest duży z mieszkaniami, z zabezpieczeniem warunków mieszkaniowych osobom usamodzielnianym.

Przykład:

Mamy 21 miejsc w placówkach opiekuńczo wychowawczych i osoby, które się usamodzielniają u nas na terenie deklarują chęć osiedlenia się na terenie miasta czy powiatu. My obecnie mamy jedno mieszkanie chronione dla chłopców/mężczyzn czyli dysponowaliśmy 3 miejscami

2. Znalezienie i utrzymanie zatrudnienia przez wychowanków

- *Wychowankowie mają trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Jest to spowodowane niskimi kwalifikacjami*
- *To jest bardzo istotny problem. Naprawdę młodzież w wieku 18 lat nie jest jeszcze gotowa na podjęcie decyzji, co w życiu by chciała robić. I tutaj żaden program usamodzielnienia nie załatwi tej sprawy, bo napisać można wszystko. Oczywiście takich jednostkowych wychowanków, którzy z góry wiedzą, co by chcieli w życiu robić, mamy. Ale mamy też takich, którym się co pół roku to zmienia. Te osoby znajdują się najczęściej w szkołach zawodowych.*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej **trudności w usamodzielnieniu**

3. wybór odpowiedniej drogi edukacyjnej przez wychowanka

- *Wielu wychowanków ma trudności w nauce. Często trudno im ukończyć daną szkołę, ich edukacja kończy się na szkole średniej, często zmieniają szkoły*
- *Spowodowane jest tym że wychowankowie na tym etapie życia i nie wiedzą co chcą robić, zmieniają często szkoły, jak również miejsca zatrudnienia szukając w ten sposób swojej drogi życiowej*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIELCZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pielczy zastępczej **opiekun usamodzielnienia**

W ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pielczy zastępczej istnieje zapis mówiący o tym „że opiekunem usamodzielnienia może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą”.

Większość badanych koordynatorów uważa, że ten zapis jest wystarczający

- *Usamodzielnianym wychowankom przy wskazaniu opiekuna usamodzielnienia tłumaczymy kogo może wskazać na opiekuna*
- *My dużo rozmawiamy z naszymi wychowankami, kim jest opiekun i oni są świadomi kogo wskazać*
- *zapis jest wystarczający ,ponieważ katalog zamknięty mógłby nie określić wszystkich możliwych rozwiązań*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej **opiekun usamodzielnienia**

- **wychowankowie rodzinnej pieczy zastępczej** na opiekuna usamodzielnienia najczęściej wybierają **osoby z rodziny** (babcię, dziadka, ciocię, wujka, starszego brata lub siostrę),
- zaś **wychowankowie instytucjonalnej pieczy zastępczej** - **pracownika instytucji.**

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej **opiekun usamodzielnienia**

- Większość badanych koordynatorów uważa ,że opiekunowie usamodzielnienia **nie powinni z tego tytułu otrzymywać wynagrodzenia**
- *Nie powinien otrzymywać wynagrodzenia, ponieważ występuje z ramienia instytucji i otrzymuje wynagrodzenie*
- *Nigdy tego nie było. Dodatkowo to jest w ramach obowiązków służbowych*
- *Moim zdaniem opiekun usamodzielnienia nie powinien otrzymywać wynagrodzenia z tego tytułu, ponieważ w przypadku rodziny jest to naturalne wsparcie młodego człowieka ,natomiast pracownicy PCPR-u wykonują to w ramach swoich obowiązków służbowych i w godzinach pracy za które otrzymuje wynagrodzenie*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej

- **Koordynatorzy są również podzieleni w opiniach czy pracownicy zatrudnieni placówkach mają możliwość zbudowania bliskich relacji z wychowankami**
- Osoby, które opowiadają się przeciw temu stanowisku twierdzą, iż nie jest to możliwe głównie ze względu na przeciążenie innymi obowiązkami
- Osoby, które pozytywnie się ustosunkowują do tej kwestii twierdzą iż pracownicy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, gdzie wychowanek przebywa przez cały czas jest szansa na zbudowanie dobrych, bliskich więzi pomiędzy obiema stronami
- O tym jak jest to ważne świadczy wypowiedź dyrektora PCPR
- *Wychowanek, który opuszcza rodzinę zastępczą, niespokrewnioną, czy placówkę opiekuńczo-wychowawczą przechodzi zmianę, stratę. To jest duże wyzwanie emocjonalne dla niego. Osoby opuszczające placówkę na początku zazwyczaj cieszą się, że opuszczają placówkę, bo wychodzą na wolność - jak to mówią często- ale już przed samym faktem zaczynają się bać i często towarzyszy im lęk*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej **współpraca z instytucjami**

- Współpraca rodziców zastępczych lub/i opiekunów usamodzielnienia, koordynatorów PCPR z instytucjami np. szkołą, ośrodkiem pomocy społecznej, urzędem pracy jest bardzo formalna. Najczęściej polega na załatwieniu sprawy, złożeniu dokumentu.
- *Współpraca ta polega m.in. na załatwianiu formalności np. złożenie i monitorowanie wniosku o mieszkanie, pomoc w uzyskaniu przysługujących świadczeń, monitorowanie procesu edukacji i kształcenia*
- *Jeśli chodzi o szkołę to weryfikujemy czy wychowanek uczęszcza do szkoły i jaka jest frekwencja*
- *Współpraca dotyczy raczej takich bieżących rzeczy i wymaganych. Przyznamy Ci świadczenia jak jesteś zarejestrowany w Urzędzie Pracy, więc biegnij do Urzędu Pracy. Damy ci świadczenie jeżeli chodzisz do szkoły, więc jak masz problem z zaświadczeniem, więc jesteśmy w kontakcie ze szkołą i wiemy czy chodzisz czy nie chodzisz do tej szkoły. Bardzo ważne jest ubezpieczenie. te osoby są często nie wiedzą, co to jest ubezpieczenie zdrowotne nawet. Więc dlatego wymagamy. I ta współpraca to nie jest tak, że w urzędzie pracy jest pracownik, który się zajmuje tymi osobami usamodzielnianymi i my dzwonimy przyjdzie taka i taka osoba. Kwestia tylko monitorowania czy jest w systemie, czy ma te uprawnienia*

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy
zastępczej

monitorowanie losów usamodzielnionych wychowanków

- **Monitoring losów osób usamodzielnionych nie jest prowadzony**
- *Usamodzielnieni wychowankowie nie są monitorowani w żaden sposób, a to jak sobie radzą wiemy z informacji uzyskanej ze środowiska*
- *Jeżeli kontynuują naukę wówczas otrzymują z PCPR świadczenie na kontynuację nauki, muszą regularnie przynosić zaświadczenia ze szkół w takim przypadku mamy wgląd w sytuację wychowanka gdzie się uczy z czego się utrzymuje. Jeżeli otrzymał wszelką pomoc tj. pomoc na zagospodarowanie, pomoc na usamodzielnienia i zakończył cały proces usamodzielnienia wówczas nie mamy wglądu w jego dorosłe życie*
- *Jeżeli dana osoba zmieni miejsca zamieszkania, zmieni telefon, to my nie mamy z nią kompletnie żadnego kontaktu*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej

sukces w procesie usamodzielniania

- *Sukcesem jest, że taka osoba usamodzielniona (bynajmniej ja tak sobie to tłumacze, nie oczekuje może zbyt wiele od nich), ale uważam, że jak już nie trafiają do zakładu karnego, że przestrzegają przepisów prawa, nie wchodzi w konflikt z prawem to jest dobrze. To jest już sukces. Ja tutaj myślę o wychowankach placówek opiekuńczo - wychowawczych. Inaczej to się ma w sytuacji wychowanków z rodzin zastępczych.*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej

Dom Młodzieży Lublin SOS Wioski Dziecięce

- Proces przygotowania wychowanków do samodzielnego życia w SOS Wioski Dziecięce jest zindywidualizowany, przemyślany.
- Wychowanek uczestniczy w tym procesie w pełni, ma możliwość nabycia umiejętności życia codziennego, gospodarowania budżetem nie poprzez warsztaty, ale w realny sposób.

Wybrane wypowiedzi:

- *Podchodzimy bardzo indywidualnie do naszych podopiecznych, staramy się tą naszą młodzież wyposażyć we wszelkie możliwe umiejętności, narzędzia, które będą przydatne im później w codziennym życiu (Dyrektor Domu Młodzieży, Lublin SOS Wioski Dziecięce)*
- *Od początku, od kiedy ja tu pracuję od 26 lat w naszych placówkach nie mieliśmy jako takiej kucharki czy sprzątaczkę, czyli kogoś, kto by zajmował się praniem, sprząaniem. Robimy to sami w tym sensie, że robią to nasi podopieczni pod opieką wychowawcy, który wspólnie z nimi te wszystkie czynności wykonuje. Podobnie jest z budżetami, z pieniędzmi wychowawca dostaje środki na konkretną wspólnotę, na konkretną liczbę wychowanków, którymi się opiekuje. Wspólnie z nimi planuje zakupy, powierza im odpowiedzialność za te pieniądze. W ten sposób nasi podopieczni uczą się gospodarowania, uczą się planowania, uczą się oszczędzania. Przygotowujemy wychowanków również wyposażając ich we wszelkie dodatkowe umiejętności, kursy prawa jazdy, kursy wózków widłowych, kas fiskalnych ...to wszystko, co w życiu będzie im potrzebne odzież (Dyrektor Domu Młodzieży, Lublin, SOS Wioski Dziecięce)*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy koordynatorów pieczy zastępczej **Dom Młodzieży Lublin SOS Wioski Dziecięce**

- W Domu Młodzieży jako podstawowa zasada w podejściu do pomagania daje się zauważyć **zasada indywidualnego podejścia** oraz **zasada podmiotowości**
- Przykładem jest sytuacja zapewnienia miejsca zamieszkania wychowance, która w wieku 16 lat zaszła w ciążę. Jak wynika z wypowiedzi dyrekcji placówka zapewniła jej miejsce zamieszkania, możliwość opieki dla niej i dziecka oraz rodzeństwa nastoletniej matki, co do których są wydał postanowienie o umieszczeniu w pieczy zastępczej

Wypowiedź:

- Było to ogromne wyzwanie- znalezienie miejsca dla takiej młodej mamy z malutkim dzieckiem. No i wyszliśmy naprzeciw tutaj troszkę, porywając się na takie bardzo trudne, odpowiedzialne zadanie. **(Dyrektor Domu Młodzieży, Lublin, SOS Wioski Dziecięce)**

**PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW
PIECZY ZASTĘPCZEJ
- WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH**

**2.Proces usamodzielniania wychowanków z
perspektywy rodziców zastępczych**

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy rodziców zastępczych **rola rodzica zastępczego w procesie usamodzielniania**

- Badaniami objęto 11 rodziców zastępczych: 5- mężczyzn, 6 - kobiet o zróżnicowanym poziomie wykształcenia (5 osób – wyższe; 3-średnie; 1- zawodowe; 2-podstawowe); wieku (48-73 lat);
- Rodzice zastępczy traktują swoją rolę w procesie usamodzielniania jak rolę rodzica w rodzinie – ukierunkowanie dziecka w kwestii edukacji, wyboru zawodu, wsparcie, rozmowa, stworzenie więzi dających poczucie bezpieczeństwa

■ Wybrane wypowiedzi

Ja wiem... takie normalne, jak z dziećmi dorastającymi w domu... Dodatkowo muszę podpisywać chłopakom dokumenty. Ale głównie to rozmowa, pokierowanie, rozwianie wątpliwości... Dla mnie najważniejsze jest by oni byli pewni, że mogą na mnie liczyć (rodzic zastępczy nr 2, M, lat 52)

No przeżyć i kierować, żeby było wszystko jak najlepiej po prostu, żeby nie zeszli na złą drogę. Dlatego ważniejsze, żeby się uczyli, żeby towarzystwo było takie, by ich nie popsuło. Przecież wiadomo. Internet te sprawy - wszędzie są zagrożenia i trzeba jakoś im to pokazać, tą drogę (rodzic zastępczy nr 6, M, lat 50).

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy rodziców zastępczych **relacje z rodzicami biologicznymi**

- Rodzice zastępczy w większości negatywnie oceniają relacje z rodzicami biologicznymi
- Stoją na stanowisku, że utrudniają one proces wychowania dziecka, narażają dziecko na negatywne emocje, obietnice bez pokrycia
- Często również rodzice biologiczni podważają decyzje rodziców zastępczych, nastawiają dzieci przeciwko nich
- Wskazywano na ryzyka wykorzystania finansowego

Wybrane wypowiedzi

Zmuszanie do kontaktu to są poronione pomysły... Każdy przypadek trzeba indywidualnie rozpatrzyć i takie rodziny powinny być chronione, a przede wszystkim powinny być chronione dzieci [...] (rodzic zastępczy, nr 1, M, lat 53)

Jeżeli ktokolwiek z tych ludzi, którzy się zajmują pieczą zastępczą i mają wpływ na polityków wymyśli w końcu przepis, który to, że tak powiem uelastyczni i zdejmie z nas jako rodziny zastępczej taki obowiązek to powinna ta osoba po prostu zasłużyć na Nagrodę Nobla [...]. Bo nas to po prostu wykańcza. I nikt tego nie rozumie (rodzic zastępczy nr 2, M, lat 52)

Nie chcą mieć kontaktu z matką biologiczną. Najstarszy syn to odkłada telefon jak tylko dzwoni. Nie chcą się z nią spotykać. My nie utrudniamy im, ale też nie zmuszamy do tego. Ja najchętniej to bym zakazała jej kontaktu z dziećmi (rodzic zastępczy nr 3, K, lat 52)

Kontakt, jeżeli chodzi o ojca tego starszego wnuka to mamy, cały czas był telefoniczny, wyszedł z więzienia. Wnuk wie, że jego tata był w więzieniu. Nie chciałam by dowiedział się od innych. To małe środowisko, każdy o każdym dużo wie [...] On po prostu chce go zabrać... na przykład na basen. I go zabrał, ale potem wnuk do mnie mówi, że w tle myślał, czy Tata go nie porwie. (rodzic zastępczy nr 5, lat 60, M)

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy rodziców zastępczych **relacje łączące rodzica zastępczego i wychowanka**

- Relacje łączące rodziców zastępczych i wychowanków oceniono jako bardzo dobre
- Wskazywano, iż łatwiej jest zbudować pozytywną więź jeżeli do rodziny zastępczej trafia dziecko w młodszym wieku
- Wskazywano na trudne doświadczenia (traumy), jakich dzieci doświadczyły w rodzinach biologicznych

Wybrane wypowiedzi:

- *Mamy ze sobą stały kontakt, mimo że chłopcy nie mieszkają już z nami, odwiedzają nas. Dom, traktują jak swój dom. To nasze dzieci (rodzic zastępczy nr 2, M, lat 52)*
- *Te relacje są bardzo dobre, ale wszystko zależy tak naprawdę od wieku w jakim dzieci do nas trafiają. Im młodsze tym te relacje są bliższe, bo one jakby nie mają wspomnień z domu, nie mają porównania. Starsze są już bardziej ukształtowane, mają swoje doświadczenia, wspomnienia (rodzic zastępczy nr 6, M, lat 54)*
- *To było małe mieszkanie. Dawid robił zdjęcia jak matka i jej koledzy spali po libacji. Porozbijane na ścianach butelki, troje dzieci w jednym pokoju z pijanymi dorosłymi – jedną kobietą i mężczyznami. Co oni tam widzieli... W końcu była kolejna interwencja policji (rodzic zastępczy nr 5, K, lat 60)*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy rodziców zastępczych **bariery organizacyjno-prawne i sukcesy**

- Barrierami, które wskazywano była trudność podejmowania decyzji w sprawach dziecka (zabiegi, operacje medyczne), kiedy rodzic zastępczy nie jest opiekunem prawnym i musi uzyskać zgodę rodzica zastępczego
- kontakty z rodzicami biologicznymi
- Sporadycznie - negatywne opinie środowiska lokalnego na temat rodziców zastępczych
- Sukcesy - najczęściej definiowano jako dobre, właściwe, pozytywne relacje z dziećmi, sukcesy szkolne dzieci czy zawodowe (związane z wykonywaniem pracy)

Wybrane wypowiedzi

Na pewno to, że mamy ze sobą więź, z dziećmi, że chcą tu wracać (rodzic zastępczy nr 7, K, lat 48)

Że chłopcy chcą być u nas, że mówią, że to jest ich dom (rodzic zastępczy nr 5, K, lat 60)

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

1. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy rodziców zastępczych

potrzebne wsparcie dla rodziców zastępczych i dzieci

- Rodzice nie potrafili wskazać potrzebnego wsparcia. Wymieniano albo wsparcie finansowe albo nie wskazywano nic

Wybrane wypowiedzi:

- *Dzieci potrzebują korepetycji, jakiś zajęć, które często są niedostępne bez dodatkowych pieniędzy. Brakuje też środków finansowych (rodzic zastępczy, nr 1, M, lat 53)*
- *Nie wiem - najbardziej pieniędzy (rodzic zastępczy nr 4, K, lat 73)*
- *Nie potrzebuję żadnego wsparcia (rodzic zastępczy nr 6, K, lat 46)*

**PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW
PIECZY ZASTĘPCZEJ
- WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH**

**3.Proces usamodzielniania wychowanków z
perspektywy **opiekunów usamodzielnienia****

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

3. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy opiekunów usamodzielniania **profil społeczno-demograficzny**

- Opiekunowie usamodzielniania, którzy brali udział w badaniu to głównie pracownicy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie (pracownicy socjalni / specjaliści pracy socjalnej / aspiranci pracy socjalnej / specjaliści do spraw pracy z rodziną) – 7 osób, pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych (wychowawcy, pracownicy socjalni) – 3 osoby.
- Jedna respondentka była osobą z rodziny partnera wychowanki. Zdecydowanie częściej rolę opiekuna usamodzielniania pełnią kobiety (7 z 10 respondentów).
- Wiąże się to ze sfeminizowaniem zawodów pomocowych. Respondenci byli w wieku 34-49 lat. Zdecydowana większość deklarowała wykształcenie wyższe.

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

3.Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy opiekunów usamodzielnienia **zadania opiekuna usamodzielnienia**

- Opiekunowie usamodzielnienia najczęściej swoje zadania postrzegają jako:
 - przygotowanie indywidualnego planu pomocy dziecku
 - rolę doradczą w zakresie przygotowania odpowiedniej dokumentacji,
 - ułatwienia kontaktów z instytucjami,
 - pilnowanie wszelkich terminów,

- Ilość wychowanków dla których badani są opiekunami usamodzielnienia jest różna w różnych powiatach. Najczęściej jednak jest to 2-3 osoby, choć zdarza się np.9-10 osób jednocześnie

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

3. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy opiekunów usamodzielnienia **motywacja do pełnienia roli opiekuna usamodzielnienia**

- Motywem pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia jest:
- zatrudnienie w danej placówce
- niemożność sprawowania tej funkcji przez osoby z rodziny zastępczej np. zaawansowany wiek rodzica zastępczego np. babci, dziadka
- Dłuższa znajomość z wychowankiem i dobre relacje

Wybrane wypowiedzi:

Jestem osobą, z którą wychowanek po opuszczeniu POW ma pierwszy kontakt, udzielam mu pomocy przy wypełnianiu wniosków (opiekun usamodzielnienia – pracownik PCPR, K, lat 36)

Tam jest taka sytuacja, że prababcia jest rodziną zastępczą (opiekun usamodzielnienia – pracownik PCPR, K, lat 49)

Przede wszystkim dlatego, że mnie zna i może liczyć na moją pomoc i poradę. (opiekun usamodzielnienia – pracownik PCPR, K, lat 48)

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

3. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy opiekunów usamodzielnienia

- Opiekunowie usamodzielnienia nie otrzymują wynagrodzenia dodatkowego z tego tytułu
- Opiekunowie uważają, że nie ma potrzeby dodatkowego wynagradzania za tą pracę
- Najbardziej brakuje im wsparcia w zakresie prawa

**PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW
PIECZY ZASTĘPCZEJ
- WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH**

**4.Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy
wychowanków w procesie usamodzielnienia**

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

4. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków w procesie usamodzielniania **Przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej**

- Badaniami objęto 30 wychowanków, wiek 18-24 lata, osoby te przeważnie się uczą w szkołach dla dorosłych, policealnych, kilka osób studiuje

Przyczynami umieszczenia respondentów w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej są:

- alkoholizm rodziców – w przeważającej większości badanych
- śmierć rodzica/ców

Wybrane wypowiedzi:

Sytuacja w mojej rodzinie jest taka, że pochodzę z rodziny, jakby to powiedzieć, niefunkcjonalnej. Mój tata jest alkoholikiem (wychowanek nr 1, M, lat 21).

Moja rodzina była po prostu dysfunkcyjna. Bezpośrednio nigdy nie doświadczyłam, nigdy nie miałam takiego kontaktu, że sama weszłam w jakieś nadużycia. Byłam po prostu świadkiem takich nadużyć.[...] Mam pięcioro rodzeństwa. Oni też przebywali w Domu Dziecka (wychowanek nr 2, K, lat 20).

Moi rodzice zmarli (wychowanek nr 3, K, lat 23).

Mam kontakt tylko z mamą. Tata nie żyje. [...] Do końca nie wiem co się zdarzyło, że trafiłam do Domu dziecka. Alkohol pewnie (wychowanek nr 11, lat 20)

Miałem 4 lata [..] gdy nas zabrano z domu rodzinnego i znaleźliśmy się z rodzeństwem w rodzinie zastępczej z trójką rodzeństwa. Bo w sumie było nas 9. Rodzice pili (wychowanek nr 12, lat 23).

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

4. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków w procesie usamodzielniania proces przygotowania wychowanków do samodzielnego życia

- Wychowankowie wskazują, iż zazwyczaj sami decydują kto jest ich opiekunem usamodzielnienia
- Zazwyczaj pamiętają indywidualne programy usamodzielnienia i zapisane w nich cele/zadania
- Wypowiedzi świadczą o dobrych i bardzo dobrych relacjach z opiekunami usamodzielnienia
- Proces przygotowania do usamodzielnienia jest różny w placówkach, różny w rodzinach zastępczych
- Z badań wynika iż najbardziej zindywidualizowane podejście do wychowanka oraz interdyscyplinarny sposób diagnozy prezentują SOS Wioski Dziecięce

Wybrane wypowiedzi:

Ja usamodzielniam się. Kontynuuję w dalszym ciągu naukę, edukację [...] Na pewno była rozmowa, pytania co dalej, co zamierzasz... Były przedstawiane propozycje (wychowanek nr 2, K, lat 20).

Moim opiekunem usamodzielnienia jest mój chłopak. [...] Babca ma już po 70-tce i jest teraz w Domu Pomocy Społecznej. Miałam wziąć przyjaciółkę, bo Ona się właśnie usamodzielniała, ale nasza przyjaźń się popsowała, więc ostatecznie wzięłam chłopaka [...] Chłopak ma 30 lat [...] (wychowanek nr 5, K, lat 17).

Opiekunem usamodzielnienia jest wychowawca w Domu Dziecka. Jest on ważny ponieważ jest moim wsparciem. Sama mogłam go wybrać. Jest zaangażowany (wychowanek nr 13, lat 22)

Mieszkam w Domu Młodzieży. Mamy większą swobodę, ponieważ mieszkamy jakby sami, wychowawca ma swój oddzielny pokój na górze, gdzie przebywa przez cały dyżur swój. My gotujemy, sprzątamy, pierzemy takie codzienne obowiązki należą do nas. Jakby musimy sami się pilnować. [...] Warunki lokalowe mamy bardzo dobre, mamy do dyspozycji kuchnię, oddzielnie łazienkę z toaletą, moi bracia mają pokój razem i ja osobno. I jeszcze wspólny salon (wychowanek nr 11, lat 20).

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

4. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków w procesie usamodzielnienia

przykład rodziny zaprzyjaźnionej

Jeszcze w okresie przebywania w Domu Dziecka w Janowie Lubelskim zaprzyjaźniłam się z nauczycielką, która potem stała się moją rodziną zaprzyjaźnioną. I to ona potem podjęła się właśnie bycie moim opiekunem usamodzielnienia i w dalszym ciągu właśnie utrzymuje ze mną kontakt i ja również. Po prostu zainteresowała moją sytuacją, no i weszła ze mną w taką przyjacielską relację wspierającą [...]Była na tyle wspierająca, że potrafiła mnie nawet z początku odwiedzać w samym Domu Dziecka, gdy leżałam na przykład chora, nie było mnie w szkole, to po prostu przychodziła i nadrabiała ze mną materiał (wychowanek nr 2, K, lat 20).

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH
4. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków w procesie usamodzielnienia

osiągnięcia/sukcesy i trudności wychowanków

- Wychowankowie jako **sukcesy** wskazują różne osiągnięcia edukacyjne lub z pola zawodowego
 - ukończenie kursu, dostanie się na studia, uzyskanie prawa jazdy itp.

Wśród **trudności** z kolei wskazują te z obszaru życia rodzinnego, relacji osobistych:

- odrzucenie przez rodziców biologicznych
- złe relacje z partnerami rodziców biologicznych
- poradzenie sobie z faktem, że rodzice są uzależnieni (alkohol jest ważniejszy niż oni)
- poczucie samotności, braku osób bliskich
- poradzenie sobie ze śmiercią rodziców lub ich chorobą nieuleczaną

**PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW
PIECZY ZASTĘPCZEJ
- WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH**

**5.Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy
wychowanków usamodzielnionych**

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

5.Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków usamodzielnionych

sytuacja edukacyjna/zawodowa wychowanka

- *Sytuacja wychowanków, którzy się usamodzielnili jest trudna.*
- *Posiadają oni dość niski poziom wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych*
- *W dość młodym wieku (19-20 lat) mają już negatywne doświadczenia w relacjach damsko-męskich*

Wybrane wypowiedzi:

Podchodziłam do matury, ale nie udało się.[...] Nie mam żadnych planów (wychowanek nr 1, lat 20)

*Myślę, że jak dziecko odchowam to chciałabym pójść do szkoły zaocznej, do liceum bo mam tylko podstawówkę [...]
(wychowanek nr 2, lat 19)*

Nie pracuję. Utrzymuję się z renty socjalnej (wychowanek nr 3, lat 21)

Uczyłam się w Technikum w Biłgoraju. Jednak przeniosłam się do szkoły branżowej. No bo jak zaszłam w ciążę i musiałam dłużej się edukować i tak dalej to nie dałam rady wszystkiego powiązać (wychowanek nr 6, lat 21)

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH
5. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków usamodzielnionych

sytuacja mieszkaniowa

- Z powodu trudności w znalezieniu lokalu mieszkalnego po opuszczeniu pieczy zastępczej większość wychowanków wskazała, iż zamieszkuje obecnie z partnerem/chłopakiem

Wybrane wypowiedzi:

Mieszkam u mojego chłopaka i jego rodziców. Jak poszłam na przykład do tego mieszkania chronionego usamodzielnąć się po prostu. Nie radziłam sobie sama (wychowanek nr 1, lat 20)

Mieszkamy z dziadkami mojego partnera, ale od pierwszego października idziemy na wynajmowane już mieszkanie, swoje (wychowanek nr 2, lat 19)

Mieszkam z narzeczoną (wychowanek nr 3, lat 21)

Teraz mieszkam z chłopakiem w wynajętym mieszkaniu. On też mieszkał na wiosce i też się usamodzielniał. On pracuje, więc ma stały dochód z pracy (wychowanek nr 7, lat 18)

Mieszkam u mojego chłopaka i jego rodziców (wychowanek nr 8, lat 20)

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH
5. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków usamodzielnionych

Plany w zakresie życia osobistego

Wychowankowie najczęściej chcieliby założyć rodzinę (znaczna część z nich wskazywała, iż chcieliby wyjechać za granicę, zgromadzić kapitał i dopiero wrócić do Polski i założyć rodzinę)

Wybrane wypowiedzi:

- *Na pewno chciałam założyć rodzinę. No to takie podstawy. No chciałam mieć dzieci, aczkolwiek nie wiem czy przez to że ja sama tyle przeżyłam czy bym umiała tak zapewnić swoim dzieciom bezpieczeństwo*
- *Chciałam założyć rodzinę i chciałam wyjechać za granicę (wychowanek nr 3, lat 21)*
- *Byliśmy z partnerem ze sobą przez jakieś 3 miesiące max i zaraz po porodzie mojej córki już się rozstaliśmy, bo on tam nie dotrzymywał mi wierności [...] teraz akurat 8 miesięcy temu poznałam chłopaka. Chcemy wynająć mieszkanie i przeprowadzić się do Gliwic (wychowanek nr 6, lat 21)*

PROCES USAMODZIELNIENIA WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ - WYNIKI BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

5. Proces usamodzielniania wychowanków z perspektywy wychowanków usamodzielnionych

- Badani wychowankowie w badaniach ujawnili, iż w większości zmarnotrawili środki finansowe, które otrzymali na usamodzielnienie

Wybrane wypowiedzi

Otrzymałam wsparcie finansowe z Domu dziecka - 15000 zł. Jak wychodziłam właśnie z PCPR otrzymałam na usamodzielnienie- 8000 zł [...] środki były zgromadzone z 500 plus. Już nie pamiętam na co wydałam, ale to były takie większe moje pierwsze pieniądze, więc szybko poszły na takie głupoty (wychowanek nr 2, K, lat 19)

Dostałam jakoś 2500 zł. I jeszcze jakieś pieniądze. Pewnie z 7 000 zł. Wydałam je na alkohol. Nakupiłam też ubranek dla tego dziecka mojej siostry co się nim zajmuję (wychowanek nr 3, K, lat 21)

Myślałem że dostanę dużo pieniędzy, że sobie kupię mercedesa. Ale się przeliczyłem. Kwota 24 000 zł, a po miesiącu czasu już tego nie było (wychowanek nr 4, M, lat 20)

Mam dużo oszczędności z zebranego mi 500 plus, więc jak mi coś brakuje to biorę stamtąd. Mam to na jednym koncie, więc to się miesza [...] Jeszcze nie wydałam wszystkich pieniędzy, bo zazwyczaj jak dzieci odchodzą z wioski, to ta wolność z tymi pieniędzmi to jest najgorsze połączenie, jakie może być. No i zazwyczaj szybko się rozchodzą (wychowanek nr 7, K, lat 18)

Wnioski

1. Systemy instytucjonalnej oraz rodzinnej pieczy zastępczej różnią się pomiędzy sobą. Lepszy dla dziecka jest na pewno system rodzinny ponieważ jest bardziej zbliżony do funkcjonowania rodziny naturalnej.
2. Obserwowany jest spadek kandydatów na rodziny zastępcze
3. Najczęstszą przyczyną umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej jest alkoholizm rodziców i wynikająca z niego dysfunkcjonalność rodziny
4. Jeżeli zaś chodzi o proces usamodzielnienia wychowanków najczęstszym powodem jest po prostu chęć opuszczenia placówki opiekuńczo-wychowawczej/rodziny zastępczej. Wychowankowie mówią o potrzebie poczucia „wolności”
5. Innym powodem jest chęć podjęcia zatrudnienia i „życia na własny rachunek”

Wnioski

6. W Polsce nie funkcjonuje jeden indywidualny program usamodzielnienia. Każdy powiat go sobie wypracowuje.

7. Wychowankowie w procesie usamodzielniania w zdecydowanej większości znają własne programy usamodzielnienia. Wiedzą, jakie cele/zadania do realizacji w nich wpisali. Plany usamodzielnienia traktowane są jednak przez wychowanków raczej jako dokument, który trzeba wypełnić, aby spełnić wymóg/zadanie, nie zaś jako realny plan działania. Często też wypełnia się go po to, aby przynależały się świadczenia lub żeby były kontynuowane. PCPR-y dbają o to, żeby dokumenty były właściwie wypełnione.

8. Wychowankowie będący w procesie usamodzielnienia w zdecydowanej większości wiedzą kto jest ich opiekunem usamodzielnienia, zazwyczaj też sami tę osobę wybrali. Łączą ich dobre i bardzo dobre relacje

Wnioski

- 9. Najczęściej opiekunami usamodzielnienia w przypadku placówek opiekuńczo-wychowawczych są koordynatorzy pieczy zastępczej/pracownicy socjalni/wychowawcy. W rodzinach zastępczych spokrewnionych funkcję pełnią dziadkowie lub starsze rodzeństwo, zaś w niespokrewnionych są to osoby obce- koleżanka, chłopak, partner. Dzieje się tak dlatego, że według przepisów prawa opiekunem procesu usamodzielnienia może być pracownik, ale też osoba wskazana przez wychowanka, który bardzo często wskazuje kogoś ze swoich dorosłych, przyjaciół, krewnych, i tak naprawdę stoimy przed wielkim wyzwaniem, ponieważ ustawodawca nakłada na funkcję opiekuna procesu usamodzielnienia ważne zadanie odpowiedzialności, a jednocześnie nie określa wymagań.
- Wprawdzie osobę tę musi zatwierdzić dyrektor PCPR, ale na przestrzeni ostatnich lat nie zdarzyła się sytuacja, aby powiat nie zatwierdził opiekuna procesu usamodzielnienia.

Wnioski

- 10. W jednak nieco inny sposób proces usamodzielnienia realizowany jest w placówkach SOS Wioski Dziecięce, Dom Młodzieży. Wydaje się, że proces ten jest bardziej przemyślany, zaplanowany, skoncentrowany na indywidualnych potrzebach młodzieży. Programy usamodzielnienia są omamiane, ewaluowane przez zespół interdyscyplinarny specjalistów, w skład którego wchodzi zazwyczaj: psycholog, pracownik socjalny, wychowawca-lider, dyrektor. Zapraszane są osoby z zewnątrz- kurator, rodzina, oczywiście sam wychowanek. Warto korzystać z doświadczeń wypracowanych przez te placówki
- 11. W ścieżkach edukacyjnych wychowanków w procesie usamodzielnienia panuje chaos. Szkoły i drogi kształcenia, które wybierają wychowankowie w zdecydowanej większości nie są ze sobą powiązane ani merytorycznie, ani kwalifikacyjnie. Nie prowadzą one też do profesjonalizacji w jednym zawodzie lub zawodach pokrewnych. Często są to różne zawody jednocześnie – począwszy np. od masażystki po technika ekonomistę. Wychowankowie wybierają najczęściej szkoły zaoczne dla dorosłych lub kursy dające zaświadczenia o ukończeniu. W badanej grupie znalazło się kilka osób (5/30), które studiują. Są to zazwyczaj osoby będące w pieczy rodzinnej.
- 12. Młodzi ludzie w większości raczej nie planują zdawania matury. Jedynie indywidualne przypadki osób, myślą inaczej. Zazwyczaj wychowankowie nie wierzą w to, że mają szansę na zdanie matury. Raczej traktują ją jako zbyt trudne zadanie. Mówią, iż nie mają szans, są zbyt słabi

Wnioski

- 13. Wychowankowie w większości nie wiedzą, że przysługuje im prawo do mieszkania chronionego/lokalu socjalnego.
- 14. To co zaskakuje to fakt, że dyrektorzy PCPR/koordynatorzy w części twierdzą, iż liczba mieszkań w powiecie jest wystarczająca pomimo, iż zazwyczaj są to 2 mieszkania chronione z liczbą miejsc ok 4-6
- 15. Świadczenia, które otrzymują wychowankowie w procesie usamodzielnienia nie zawsze są wystarczające na ich potrzeby. Jest to kwota ok. 600 zł. Jeżeli dziecko ma dodatkowe świadczenia np. rentę rodzinną to sytuacja finansowa jest lepsza. Ale jeżeli ich nie ma, to jest to kwota prowizoryczna.
- 16. Z badań jakościowych/wywiadów z wychowankami usamodzielnionymi, które opuściły placówkę opiekuńczo-wychowawczą, iż motywem podjęcia decyzji o usamodzielnieniu była chęć poczucia wolności, rozumianej jako życie poza placówką. Jednak decyzja ta nie jest poprzedzona zaplanowaniem realnej drogi życia w otwartym środowisku.
- 17. Z badań wynika, iż dziewczęta, które opuściły placówkę opiekuńczo-wychowawczą najczęściej zamieszkują z partnerem/chłopakiem
- 18. Wychowankowie wcześniej podejmują swoje pierwsze aktywności zawodowe, o kilka lat wcześniej niż młodzi ludzie wychowujący się w rodzinach naturalnych. Zazwyczaj już w wieku 18-19 lat

Wnioski

- 19. Koordynatorzy pieczy zastępczej są **osobami profesjonalnymi, z fachowym wykształceniem, zaangażowanymi w swoją pracę**. Praca ta jest obciążająca również pod względem psychologicznym ponieważ pracują oni w środowiskach dysfunkcyjnych, gdzie trudno o efekty. Koordynatorzy są dodatkowo w większości zbyt obciążeni pracą biurową i dodatkowymi zadaniami, aby prowadzić indywidualną pracę z rodziną traktowaną jako proces pomocowy. Często ich funkcją jest funkcja doradcza i kontrolna
- 20. PCPR-y spełniają wymogi ustawy w zakresie formalnym, iż koordynator pieczy zastępczej zazwyczaj ma pod swoją opieką po 15 rodzin, ale tzw. nadwyżkę osób przekazuje pod opiekę pracownikom socjalnym, bo co do nich ustawa nie reguluje tej kwestii.
- 21. Nie prowadzi się monitoringu losów osób usamodzielnionych
- 22. Jednorazowe świadczenia przysługujące usamodzielniającym się wychowankom opuszczającym pieczę zastępczą dość często są przez wychowanków marnotrawione. Młodzi ludzie nie posiadają umiejętności odpowiedniego zagospodarowania tych środków finansowych. Są one w wielu przypadkach przeznaczane na zakup jakiejś wymarzonej rzeczy np. samochodu, który potem trzeba utrzymać; albo przekazane rodzinie naturalnej, która jest dysfunkcyjna albo wydane na bieżące potrzeby ponad miarę.

Wnioski

- 23. Rodzice zastępczy niespokrewnieni zwracali uwagę na kontakty wychowanków z rodzicami biologicznymi. W większości stoją oni na stanowisku, iż te kontakty nie służą rozwojowi dzieci. W opinii badanych rodzice biologiczni są bardzo często dysfunkcjonalni i nie kierują się dobrem dziecka, manipulują uczuciami dzieci, wykorzystują finansowo, nastawiają przeciwko rodzicom zastępczym